

Analiza rezultatov ankete »Embalaža, odpadki in moje navade«

V mesecu septembru smo v okviru projekta Embalaža in jaz med osnovnošolci (2. in 3. triada) in srednješolci izvedli anketo o njihovem poznavanju ločevanja odpadkov, krožnem gospodarstvu in kavcijskem sistemu.

1. Osnovni podatki o raziskavi

V anketi je sodelovalo **3.368 učencev in dijakov**, kar predstavlja zelo velik vzorec in omogoča dober vpogled v njihove navade, znanje ter odnos do embalaže, ločevanja odpadkov, krožnega gospodarstva in morebitnega kavcijskega sistema.

Struktura sodelujočih glede na starost oziroma stopnjo izobraževanja je bila naslednja:

- **4.–6. razred OŠ:** 96 sodelujočih oziroma 3 %
- **7.–9. razred OŠ:** 788 sodelujočih oziroma 23 %
- **1.–2. letnik SŠ:** 1.703 sodelujočih oziroma 51 %
- **3.–4. letnik SŠ:** 781 sodelujočih oziroma 23 %

Kar **74 % vseh anketiranih predstavljajo srednješolci**, osnovnošolci pa 26 %. Pri interpretaciji rezultatov je zato treba upoštevati, da rezultati v večji meri odražajo znanje, ravnanje in stališča mladostnikov srednješolske starosti.

2. Ločevanje odpadkov je pri večini že del vsakdanjih navad

Rezultati vprašanja o ločenem zbiranju odpadkov kažejo razmeroma pozitivno sliko.

58 % vprašanih navaja, da doma odpadke ločujejo vedno oziroma skoraj vedno, dodatnih **26 % pa jih ločuje vsaj nekatere vrste odpadkov**.

To pomeni, da se z ločevanjem odpadkov v določeni meri srečuje kar približno **84 % sodelujočih**.

Le 7 % jih odpadke ločuje občasno, 4 % jih navaja, da odpadkov ne ločujejo, 4 % pa ne ve, kako z odpadki ravnajo doma.

Rezultat kaže, da je osnovna kultura ločevanja odpadkov med mladimi in njihovimi gospodinjstvi že precej dobro vzpostavljena. Ločevanje odpadkov zato za večino mladih ni neznana ali nova dejavnost, ampak del vsakdanjega življenja.

Hkrati rezultati naslednjih vprašanj pokažejo, da **sama navada ločevanja še ne pomeni nujno tudi pravilnega oziroma natančnega znanja o posameznih vrstah odpadkov**.

3. Katere vrste odpadkov doma najpogosteje ločujejo?

Najpogostejše sodelujoči navajajo ločeno zbiranje:

- **papirja in kartona – 74 %**
- **bioloških odpadkov – 73 %**
- **stekla – 65 %**
- **plastične in kovinske embalaže – 60 %**
- **baterij – 48 %**
- **elektronskih naprav – 32 %**

Precej manj sodelujočih je posebej navedlo **KEMS – kartonsko embalažo za mleko, sokove in druga tekoča živila**, in sicer samo **13 %**.

Ta podatek je posebej zanimiv. Ker KEMS praviloma sodi med odpadno embalažo, je možno, da jo številni anketiranci vključujejo v splošno kategorijo plastične in kovinske oziroma druge odpadne embalaže in je ne prepoznajo kot samostojno vrsto embalaže.

Le 3 % sodelujočih navaja, da doma odpadkov ne ločujejo, 10 % pa ne ve, katere vrste odpadkov doma ločeno zbirajo.

Rezultati potrjujejo, da so **osnovne frakcije odpadkov, kot so papir, biološki odpadki in steklo, mladim dobro poznane**, medtem ko je pri bolj specifičnih vrstah embalaže znanja manj.

4. Krožno gospodarstvo je za polovico mladih še vedno nepoznan pojem

Eden izrazitejših rezultatov raziskave se nanaša na pojem **krožnega gospodarstva**.

Le **15 % sodelujočih** je odgovorilo, da so za izraz že slišali in približno vedo, kaj pomeni.

35 % jih je izraz sicer že slišalo, vendar njegovega pomena ne poznajo natančno.

Kar **50 % sodelujočih pa za izraz krožno gospodarstvo še ni slišalo**.

To pomeni, da približno **85 % mladih nima zanesljivega znanja o temeljih krožnega gospodarstva**.

Podobno sliko pokaže tudi naslednje vprašanje, pri katerem so morali sodelujoči izbrati opis krožnega gospodarstva.

Pravilno vsebino – da izdelke in materiale čim dlje uporabljamo, popravljamo, ponovno uporabljamo, izmenjujemo in recikliramo ter tako ohranjamo naravne vire in ustvarjamo manj odpadkov – je izbralo **43 % sodelujočih**.

Kar **50 % jih je odgovorilo »ne vem«**.

Napačne odgovore je sicer izbral razmeroma majhen delež sodelujočih, vendar velik delež odgovorov »ne vem« jasno kaže, da področje zahteva dodatno izobraževanje.

Zanimivo je, da je delež pravih odgovorov pri vsebinskem vprašanju precej višji od deleža učencev in dijakov, ki so ocenili, da vedo, kaj pomeni izraz krožno gospodarstvo. Iz tega lahko sklepamo, da **nekateri mladi razumejo načela krožnega gospodarstva, čeprav samega strokovnega izraza ne poznajo.**

To je pomembna ugotovitev za izobraževalno delo: izhajati je mogoče iz praks, ki so mladim že poznane – ponovna uporaba, popravila, recikliranje, izmenjava predmetov – ter jih nato povezati s širšim pojmom krožnega gospodarstva.

5. Izraz KEMS je mladim razmeroma dobro poznan

Pri vprašanju, kaj pomeni izraz KEMS, je pravilen odgovor izbralo **73 % sodelujočih.**

Le manjši deleži so KEMS zamenjali z:

- katerokoli kartonsko škatlo – 2 %,
- plastično embalažo za pijačo – 2 %,
- stekleno embalažo – 1 %.

23 % sodelujočih pomena izraza ne pozna.

Rezultat lahko ocenimo kot razmeroma dober. Skoraj tri četrtine mladih izraz prepozna in ga zna povezati s kartonsko embalažo za mleko, sokove in druga tekoča živila.

Kljub temu skoraj vsak četrti sodelujoči izraza še ne pozna, zato je prostora za dodatno ozaveščanje še precej.

6. Navade pri odlaganju KEMS so boljše kot dejansko znanje o pravilnem zabojniku

Na vprašanje, kaj doma običajno naredijo s prazno KEMS, je:

- **38 %** odgovorilo, da jo vedno ločeno odložijo med ustrezno odpadno embalažo,
- **21 %**, da jo večinoma ločeno odložijo,
- **11 %**, da jo včasih ločijo, včasih ne,
- **12 %**, da jo odložijo med mešane odpadke,
- **15 %** ne ve, kam jo doma odlagajo,
- **3 %** takšnih izdelkov skoraj ne kupuje.

Skupaj to pomeni, da **59 % sodelujočih meni, da KEMS vedno ali večinoma pravilno ločuje.**

Ko pa je bilo vprašanje zastavljeno konkretnije – **kam pravilno odložimo prazno KEMS** – je rezultat precej slabši.

Pravilni odgovor, torej **med odpadno embalažo oziroma v zabojnik za embalažo**, je izbralo samo **35 % sodelujočih**.

Kar:

- **32 %** meni, da sodi KEMS med papir in karton,
- 7 % med mešane komunalne odpadke,
- 2 % med biološke odpadke,
- **24 % pa odgovora ne pozna.**

To je ena najpomembnejših ugotovitev ankete.

Čeprav 59 % sodelujočih meni, da KEMS pravilno ločuje, jih natančno mesto pravilnega odlaganja pozna samo 35 %.

Rezultat kaže na **razkorak med občutkom, da ravnamo pravilno, in dejanskim znanjem o pravilnem ločevanju**.

Posebej izrazita je zamenjava med KEMS in papirjem oziroma kartonom. Ker ima embalaža na zunanji strani videz kartona, jo skoraj tretjina sodelujočih verjetno intuitivno uvršča med papir.

Prav to bi moralo biti eno ključnih sporočil prihodnjih izobraževalnih aktivnosti:

KEMS ni samo karton in je ne odlagamo med papir in karton, temveč med odpadno embalažo skladno z lokalnim sistemom zbiranja.

7. Sestava KEMS mladim ni dovolj dobro poznana

Pri vprašanju o materialih, iz katerih je sestavljena KEMS, je:

- **69 %** sodelujočih označilo karton oziroma papirna vlakna,
- **39 %** plastiko,
- **20 %** aluminij,
- 3 % steklo,
- 2 % les,
- **26 % jih je odgovorilo »ne vem«.**

Rezultat kaže, da mladi KEMS najpogosteje dojemajo predvsem kot kartonski oziroma papirni izdelek.

Precej manj jih ve, da gre za **večmaterialno embalažo**, v kateri imajo pomembno vlogo tudi plastične plasti in pri določenih vrstah embalaže aluminij.

To verjetno tudi pojasnjuje visok delež napačnih odgovorov pri vprašanju o pravilnem odlaganju KEMS med papir.

Za izobraževalne aktivnosti bi bilo zato smiselno vključiti **dejanski prerez embalaže oziroma praktični prikaz njenih različnih slojev**. Vizualni in praktični prikaz bi mladim omogočil boljše razumevanje, zakaj KEMS ne sodi med navaden papir in zakaj zahteva poseben postopek recikliranja.

8. Poznavanje možnosti recikliranja KEMS

Pri vprašanju, kaj lahko nastane iz reciklirane KEMS, je med sodelujočimi, ki so odgovorili na vprašanje, največ – **70 %** – **navedlo nove papirne oziroma kartonske izdelke**.

39 % jih je označilo higienski papir, kot so papirnate brisače ali robčki, **24 %** pa izdelke oziroma plošče iz preostanka plastike in aluminija.

Le manjši delež je napačno označil steklenice iz stekla ali menil, da embalaže ni mogoče reciklirati.

Rezultat kaže, da tisti mladi, ki imajo določeno znanje o recikliranju KEMS, relativno dobro prepoznavajo predvsem možnost ponovne uporabe papirnih vlaken.

Manj poznana pa je nadaljnja uporaba preostalih materialov.

Pri tem vprašanju je treba pri poročanju opozoriti, da je v tabeli navedenih **1.822 veljavnih odgovorov**, kar je precej manj od celotnega vzorca 3.368 sodelujočih. Zato rezultati tega vprašanja niso neposredno primerljivi z vprašanji, pri katerih so odgovorili vsi sodelujoči.

9. Embalaža pri nakupovanju za večino mladih še ni pomemben kriterij

Na vprašanje, kako pogosto so pri nakupu pozorni na embalažo izdelka, je:

- 6 % odgovorilo vedno,
- 14 % pogosto,
- 28 % včasih,
- 26 % redko,
- 27 % nikoli.

Samo **20 % mladih je na embalažo pozornih vedno ali pogosto**, medtem ko je kar **53 % nanjo pozornih redko ali nikoli**.

To kaže, da okoljski vidik embalaže pri večini mladih še ni pomemben del vsakodnevnega odločanja pri nakupovanju.

Pri tem je treba upoštevati tudi starost sodelujočih. Del osnovnošolcev in mlajših dijakov še ne opravlja večine gospodinjskih nakupov samostojno, zato morda o embalaži pri nakupu še ne razmišlja aktivno.

Kljub temu rezultat kaže pomembno priložnost za izobraževanje o **trajnostni potrošnji in vlogi potrošnika**.

10. Pri embalaži prevladujejo praktični vidiki

Ko so sodelujoči izbirali, kaj jim je pri embalaži pomembno, so najpogosteje navedli:

- **praktičnost za uporabo – 41 %**
- **možnost recikliranja – 37 %**
- **dobro zaščito izdelka – 36 %**
- **možnost ponovne uporabe – 32 %**
- da izdelek dolgo zdrži – 28 %
- videz embalaže – 25 %
- cena izdelka je pomembnejša od embalaže – 23 %
- možnost večkratne uporabe – 22 %
- čim manj materiala – 18 %
- izdelava iz recikliranih materialov – 17 %

16 % sodelujočih je navedlo, da o embalaži pri nakupovanju sploh ne razmišljajo.

Zanimivo je, da je **možnost recikliranja med tremi najpogosteje navedenimi lastnostmi**, kar kaže, da okoljski vidik mladim ni nepomemben.

Vendar pa imajo še nekoliko večjo vlogo **praktičnost in funkcionalnost embalaže**.

Izobraževalne kampanje bi zato lahko poudarjale, da trajnostna embalaža ni nujno manj praktična, temveč lahko združuje funkcionalnost, zaščito izdelka, manjšo porabo materiala, možnost recikliranja in ponovno uporabo.

11. Plastika ostaja najpogostejša embalaža živil in pijač

Kar **64 % sodelujočih** navaja, da doma živila in pijačo najpogosteje kupujejo v plastični embalaži.

Sledijo:

- KEMS – 33 %
- steklena embalaža – 31 %
- papirna in kartonska embalaža – 24 %
- pločevinke oziroma kovinska embalaža – 22 %

Bistveno redkeje se pojavljajo:

- **povratna embalaža – 7 %**
- izdelki brez embalaže oziroma v embalaži, ki jo prinesejo od doma – 6 %

Rezultat kaže, da kljub vse večjemu poudarjanju preprečevanja nastajanja odpadkov v vsakodnevnem življenju še vedno močno prevladuje **embalaža za enkratno uporabo**.

Ponovna uporaba oziroma nakup brez embalaže zaenkrat ostajata razmeroma redki praksi.

12. Mladi so načeloma pripravljeni izbrati okolju prijaznejši izdelek – vendar je cena pomembna

Na vprašanje, ali bi med dvema podobnima izdelkoma izbrali tistega z manjšim vplivom na okolje, je:

- **17 %** odgovorilo, da bi ga izbrali tudi, če bi bil nekoliko dražji,
- **33 %** bi ga izbralo, če bi bila cena enaka,
- **22 %** odgovarja, da bi bila odločitev odvisna od izdelka,
- 7 % navaja, da embalaža ne vpliva na njihovo izbiro,
- **20 % o tem še ni razmišljalo.**

Skupaj kar **50 % sodelujočih izraža jasno pripravljenost izbrati okolju prijaznejšo možnost**, vendar je pri dveh tretjinah te skupine pomemben pogoj, da zaradi tega izdelek ni dražji.

To pomeni, da je med mladimi prisotna precejšnja okoljska naklonjenost, vendar ima **cena pomembno vlogo pri dejanskem vedenju**.

Posebej spodbuden je podatek, da je samo 7 % odgovorilo, da embalaža njihove izbire ne bi vplivala.

Obenem petina mladih o tej temi še ni razmišljala, kar ponovno kaže velik potencial izobraževanja za odgovorno potrošništvo.

13. Kavcijski sistem bi bil med mladimi dobro sprejet

Zelo zanimivi so rezultati vprašanja o hipotetičnem kavcijskem sistemu, pri katerem bi ob nakupu za posamezno embalažo plačali 20 centov in denar ob vračilu embalaže dobili nazaj.

38 % sodelujočih bi embalažo skoraj vedno vrnilo, dodatnih 21 % pa večinoma.

Skupaj to pomeni, da bi kar **59 % mladih embalažo skoraj vedno oziroma večinoma vračalo.**

11 % bi jo vračalo občasno, samo 6 % pa je odgovorilo, da embalaže verjetno ne bi vračali.

Relativno velik delež – **24 % – se še ne zna opredeliti.**

Rezultat nakazuje, da bi imel sistem vračanja embalaže med mladimi lahko visoko stopnjo sprejetosti, posebej če bi bil sistem enostaven, dostopen in finančno motivirajoč.

14. Glavna motivacija za vračanje embalaže je finančna in praktična

Pri vprašanju, kaj bi najbolj vplivalo na odločitev za vračanje prazne embalaže v trgovino, so sodelujoči najpogosteje izbrali:

1. **da dobijo kavcijo nazaj – 45 %**
2. **da je vračanje hitro in preprosto – 36 %**
3. **da lahko embalažo vrnejo v trgovini, kjer nakupujejo – 27 %**
4. **da s tem prispevajo k zmanjševanju odpadkov in recikliranju – 24 %**

Socialni vpliv ima precej manjšo vlogo – samo 9 % bi motiviralo dejstvo, da embalažo vračajo tudi drugi.

Le 5 % jih kot oviro vidi shranjevanje in prenašanje embalaže ter prav tako 5 % čas, ki bi ga vračanje zahtevalo.

Četrtnina sodelujočih se še ne zna odločiti, kaj bi najbolj vplivalo na njihovo ravnanje.

Rezultati so zelo pomembni za načrtovanje morebitnega sistema vračanja.

Kažejo, da **okoljski argument sam po sebi ni najmočnejši motivator.**

Največji učinek bi imela kombinacija:

finančne spodbude + preprostega postopka + dobre dostopnosti zbirnih mest.

Okoljski učinek predstavlja dodatno pozitivno motivacijo, vendar je za spremembo vsakdanjega vedenja očitno pomembno predvsem, da je želeno ravnanje tudi čim bolj enostavno.

KLJUČNE UGOTOVITVE ANKETE

Rezultati kažejo več pomembnih trendov.

Ločevanje odpadkov je že razmeroma dobro uveljavljena navada

Velika večina sodelujočih živi v gospodinjstvih, kjer vsaj del odpadkov ločujejo. To pomeni, da se pri nadaljnjem ozaveščanju ni treba osredotočati samo na vprašanje, **ali odpadke ločevati**, temveč predvsem na to, **kako jih pravilno ločevati**.

Obstaja razkorak med navadami in znanjem

Najboljši primer je KEMS. 59 % sodelujočih meni, da jo vedno ali večinoma pravilno ločuje, vendar samo 35 % pravilno ve, kam jo je treba odložiti.

To kaže, da je treba pri izobraževanju poleg splošnega spodbujanja okolju prijaznega vedenja zagotavljati tudi **zelo konkretna in praktična navodila**.

Krožno gospodarstvo je še vedno slabo poznano

Polovica sodelujočih za izraz še ni slišala, samo 15 % pa meni, da približno ve, kaj pomeni. Istočasno 43 % prepozna pravilen opis krožnega gospodarstva. To pomeni, da so posamezne prakse krožnega gospodarstva mladim bližje kot sam izraz.

KEMS je poznana, njena sestava pa precej manj

73 % mladih ve, kaj pomeni kratica KEMS, vendar samo 39 % prepozna plastiko kot enega njenih sestavnih materialov in 20 % aluminij.

Skoraj tretjina jo zato napačno uvršča med papir.

Embalaza še ni pomemben nakupni kriterij

Več kot polovica sodelujočih je na embalažo pri nakupih pozorna redko ali nikoli.

Kljub temu jih polovica navaja, da bi med podobnima izdelkoma izbrali okolju prijaznejšo možnost, če bi bila cena primerljiva. To kaže, da obstaja **pozitiven odnos**, ki pa se še ne pretvarja vedno v vsakodnevno vedenje.

Cena je pomemben dejavnik

Le 17 % bi okolju prijaznejši izdelek izbralo tudi, če bi bil nekoliko dražji. Pri velikem delu mladih je zato za okolju prijazno odločitev pomembno, da je trajnostna izbira cenovno dostopna.

Kavcijski sistem ima potencial

59 % sodelujočih bi embalažo skoraj vedno oziroma večinoma vračalo.

Največja motivacija bi bila vrnitev kavcije, sledita enostavnost postopka in možnost vračanja na mestu, kjer običajno nakupujejo.

Sklep

Rezultati ankete kažejo, da imajo mladi na področju ravnanja z odpadki že oblikovane nekatere pomembne okoljske navade. Ločevanje odpadkov je v večini gospodinjstev dobro uveljavljeno, prav tako je med mladimi prisotna pripravljenost za okolju prijaznejše izbire in vračanje embalaže.

Hkrati pa raziskava razkriva pomembne vrzeli med **splošno okoljsko naravnostjo in konkretnim znanjem**.

Posebej izrazite so pri poznavanju krožnega gospodarstva, sestave KEMS ter pravilnega načina njenega odlaganja.

Zato prihodnje izobraževalne aktivnosti ne bi smele ostati samo pri splošnih sporočilih o pomenu recikliranja in varovanja okolja. Mlade je treba opremiti s konkretnim znanjem, ki jim omogoča, da svojo pozitivno naravnost pretvorijo v pravilne vsakodnevne odločitve.

Anketa obenem kaže, da je med mladimi veliko potenciala za nadaljnje spremembe. Polovica bi ob primerljivi ceni že danes izbrala okolju prijaznejši izdelek, skoraj 60 % pa bi embalažo ob kavcijskem sistemu redno vračalo.

Ključno sporočilo rezultatov bi zato lahko povzeli kot:

Mladi so pripravljeni ravnati bolj trajnostno, vendar za pravilne odločitve potrebujejo predvsem jasno znanje, enostavne rešitve in dostopne možnosti za trajnostno ravnanje.